

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİNİN

ŞƏRQŞÜNASLIQ

JURNALI

JOURNAL OF
ORIENTAL STUDIES
OF BAKU STATE UNIVERSITY

1/2026

ISSN (Online) 3134-7231

ISSN (Print) 3134-9013

Bakı – 2026

**Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində
21 oktyabr 2021-ci il tarixində qeydiyyatdan keçmişdir
(Mətbu nəşrlərin reyestrinə daxil edilmə nömrəsi 4361)**

Baş redaktor:
akademik Rafael Hüseynov

Redaksiya heyəti:

BELLİNGERİ CAMPIERO

Professor; Venesiya Ka Foskari Universiteti, İtaliya

CAVADİ HƏSƏN

Professor; Kaliforniya Universiteti, ABŞ

CƏLİLOV OQTAY

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

ÇALISOVA NATALIYA

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Rusiya Dövlət Humanitar Universiteti, Rusiya

EKİCİ METİN

Professor; Ege Universiteti, Türk Dünyası

Araşdırmaları İnstitutu, Türkiyə

FİLİPPOV ALEKSANDR

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Sankt-Peterburq Dövlət Universiteti, Rusiya

XƏNDAN AYDAN

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

KAZIMOV MEHDİ

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

QARADAĞLI VUQAR

Filologiya elmləri doktoru, dosent;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

QASIMOVA AİDA

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

LO MBAYE

Professor; Dyuk Universiteti, ABŞ

MANSOOR ASMA

Professor; İslamabad Beynəlxalq İslam

Universiteti, Pakistan

MƏMMƏDOVA ƏSMƏTXANIM

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

NİKOLAYEVA MARIYA

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent;

Rusiya Elmlər Akademiyası, Rusiya

OÇİLOV OZODCƏN

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru;

Özbəkistan Dövlət Şərqsünaslıq Universiteti,

Özbəkistan

RƏSULOV ƏSGƏR

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Milli Arxiv İdarəsi, Azərbaycan

RÜSTƏMOV RUFƏT

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

SUFİYEV ŞODİMAXAMMAD

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Tacikistan Respublikası Elmlər Akademiyası,

Tacikistan

TOBİA STEFAN

Professor; Strasburq Universiteti, Fransa

Bakı Dövlət Universitetinin **ŞƏRQŞÜNASLIQ** jurnalı/Journal of **ORIENTAL STUDIES** of Baku State University, № 1, 2026. – 168 səh. Bakı, BDU, 2026.

ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ

ƏQİQ CƏFƏRZADƏ Gülnar

QACAR ŞAHZADƏLƏRİNİN BƏDİİ İRSİ – MƏHƏMMƏDƏLİ MİRZƏ DÖVLƏTŞAH

The Literary Legacy of Qajar Princes – Mohammad-`Ali Mirza Dowlatshah

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.305>

13

HÜSEYNBALAYEVA Təranə

“ƏHDİ-ƏTİQ” MƏTNLƏRİNDƏ QƏHRƏMANLIQ MÖVZUSU VƏ ONUN DÜNYA ƏDƏBİYYATINDA ARXETİPİK YERİ

The Theme of Heroism in the Texts of the Old Testament and Its Archetypal Role in World Literature

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.309>

23

HÜSEYNOV Rafael

THE POWER OF THE CLASSICAL PERSIAN POETIC HERITAGE TO ENDURE AND SERVE AS A MODEL

Klassik farsdilli poetik irsin yaşamaq və örnək olmaq gücü

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.312>

34

DİLÇİLİK

ƏLİBƏYLİ Şəfəq

FÜZULİNİN “SAQINAMƏ” ƏSƏRİNİN TƏRCÜMƏSİNİN LİNGVOPÖETİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Linguopoetic Features of The Translation of Fizulu “Saginama”

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.321>

73

QARADAĞLI VÜQAR

THE FUNCTIONAL DOMAINS OF *JARR* AND *NAŞB* IN ARABIC: A CONTRASTIVE ANALYSIS WITH THE AZERBAIJANI CASE SYSTEM

Ərəb dilində *jarr* və *naşb*-in funksional sahələri: Azərbaycan dilinin hal kateqoriyası ilə müqayisəli təhlil

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.328>

83

MƏMMƏDOVA Ziyafət

KLASSİK FARSDİLLİ POEZİYA NÜMUNƏLƏRİNDƏN SEÇİLMİŞ BİTKİ ADLARININ İZAHLI LÜĞƏTİ

An Explanatory Dictionary of Plant Names Based on Selected Examples of Classical Persian Poetry

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.335>

95

TƏRCÜMƏ NƏZƏRİYYƏSİ VƏ ÇEVİRMƏLƏR

XƏNDAN Aydan

MEHMET KAPLAN. ŞEİR TƏHLİLLƏRİ 2 (CÜMHURİYYƏT DÖVRÜ TÜRK ŞEİRİ)

Mehmet Kaplan. Poetry Analysis 2. (Turkish Poetry of the Republican Period)

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.333>

119

QASIMOVA Aidə

ÜMİD SAFİ. RADİKAL EŞQ: İSLAM MİSTİK ƏNƏNƏLƏR TƏLİMİ

Omid Safi. Radical Love: Teachings from Islamic Mystical Tradition

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.337>

124

TƏQDİMATLAR, RƏYLƏR, DƏYƏRLƏNDİRMƏLƏR

GÜLTEKİN İlhamə

ƏHMƏD HƏZİNİNİN “CAMİÜL-MÜRŞİDİN” ƏSƏRİNİN BERLİN KİTABXANASINDA QORUNAN YEGANƏ ƏLYAZMA NÜSXƏSİ HAQQINDA

About The Only Manuscript Copy of Ahmed Hazini's Jâmiu'l-Murshidîn Preserved In The Berlin Library

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.345>

139

HÜSEYNOV Rafael

TƏSƏVVÜF POEZİYASININ MAHİYYƏTİNİN DƏRKİ VƏ TƏŞƏKKÜLÜNÜN DÜZGÜN TƏSƏVVÜRÜ ÜÇÜN GƏRƏK OLAN TƏMƏL ŞƏRTLƏR

The fundamental conditions necessary for a scientific understanding of the essence of Sufi poetry and a proper understanding of the process of its formation

<https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.348>

146

APA7 qaynaq göstərmə təlimatı

164

Nəşrə dair tələblər

166

Publication requirements

167

**TƏRCÜMƏ NƏZƏRİYYƏSİ
VƏ
ÇEVİRMƏLƏR**

UOT 821.512.162

DOI <https://doi.org/10.30546/209805.2026.105.1.333>

MEHMET KAPLAN. ŞEİR TƏHLİLLƏRİ 2. (CÜMHURİYYƏT DÖVRÜ TÜRK ŞEİRİ)

Türk dilindən tərcümə edən: AYDAN XƏNDAN*

Xülasə

Professor Mehmet Kaplan "Şiir Təhlilləri I" (1952) kitabında Akif Paşadan Yahya Kemala qədər, ilk dəfə 1965-ci ildə nəşr olunan "Şiir Təhlilləri II"də isə Faruk Nafiz Çamlıbeldən Nazım Hikmet Rana qədər 34 şairin özlərini ən yaxşı xarakterizə etdikləri şeirlərinin təhlilini vermişdir. Bu şairlər arasında Kemalettin Kamu, Ali Mümtaz Arolat, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Fazıl Hüsni Dağlarca, Oktay Rifat, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Necati Cumalı, Attila İlhan, Cemal Süreya, Cahit Külebi, Turgut Uyar, Bekir Sıtkı Erdoğan, Mustafa Seyit Sutüven, Sezai Karakoç və başqaları vardır. Qeyd olunan əsər böyük marağa səbəb olmuş, 1973-cü il tarixində ona 36 şair də əlavə edilərək "Cumhuriyet Devri Türk Şiiri" adı altında çap edilmişdir. Bu məqaləmizdə müəllifin Faruk Nafiz Çamlıbel haqqında olan təhlilinin tərcüməsi verilmişdir.

Açar sözlər: Mehmet Kaplan, şeir təhlilləri, Faruk Nafiz.

Giriş

Məşhur Türkiyə ədəbiyyatşünası, tədqiqatçısı Mehmed Kaplan 1915-ci ildə Sivrihisarda anadan olub. Ali Müəllim Məktəbini və İstanbul Universiteti Ədəbiyyat fakültəsini bitirib. 1939-cu ildə Mehmed Fuad Köprülü tərəfindən assistent olaraq Türkiyə İstitutuna işə götürülüb. Lakin siyasətlə məşğul olduğundan Köprülünün universitetdən çıxmasından sonra XIX əsr Türk ədəbiyyatı kafedrasının müdiri təyin olunan Ə. H. Tanpınarın assistenti olaraq işə başlayıb. 1942-ci ildə doktorluq işini müdafiə edərək, 1944-cü ildə dosent, 1953-cü ildə professor adını alıb. 1958-ci ildən müəllimlik fəaliyyətinə başlayıb. Ərzurum Atatürk Universitetində Ədəbiyyat fakültəsinin dekanı olub. Burada Türk dili və ədəbiyyatı şöbəsini yaradıb. 1974-cü ildə Türkiyə İstitutunun müdiri, 1982-ci ildə Türk Dili və Ədəbiyyatı şöbəsinin müdiri, 1983-cü ildə Türkiyə Araşdırmaları Mərkəzinin müdiri olub. Ayrı-ayrı dövrlərdə müxtəlif dil və ədəbiyyatla bağlı komissiyaların üzvü olaraq fəaliyyət göstərüb. 1950-60-cı illərdə Fransa və İngiltərədə tədqiqatlar aparıb. 1986-cı ildə İstanbulda vəfat edib.

Mehmet Kaplan "Şeir təhlilləri 1", "Şeir təhlilləri 2", "Tanpınarın şeir dünyası", "Nəsillərin ruhu", "Böyük Türkiyə rəyası", "Tofiq Fikrət: dövr-şəxsiyyət-əsərləri", "Ədəbiyyatımızın içindən", "Hekayə təhlilləri", "Türk ədəbiyyatı üzərində araşdırmalar", "Tip təhlilləri" və s. kimi əhəmiyyətli əsərlərin müəllifidir.

* Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent; Bakı Dövlət Universiteti, Şərqsünaslıq fakültəsi;
aydanxandan@bsu.edu.az

Aşağıda M.Kaplanın “Şeir təhlilləri 2” (Cümhuriyyət dövrü türk şeiri) adlı kitabdan bir hissənin tərcüməsi verilmişdir.

Faruq Nafizə əlavə

Qərb demokratiyasını nümunə olaraq götürən Cümhuriyyət dövründə (burada partiya nəzərdə tutulur) müxtəlif dünyagörüşlərinə sahib olan bir sıra yazıçı və şair həbs edilmişdi. Bunların başında Moskva ilə bağlı açıq şəkildə kommunizmi təbliğ edən Nazim Hikmət gəlir. Onunla bir yerdə bir çox marksist yazıçı həbs edilmişdi. Lakin onlar tək deyildilər. Onlarla bərabər milliyyətçi, turançı, dindar yazıçı və şairlər də eyni aqibətə məruz qalmışdı. Tarixin ən qəribə oyunlarından biri Türkiyədə təkpartiyalı dövrü sona çatdıran Demokrat Partiyasının mənsublarının hamısının birdən həbs edilərək Yassıadaya sürgün edilməsi oldu. Atatürk dövrünün məşhur şairi Faruq Nafiz də bunların arasında idi. Həbs edilmə, hətta edam edilmə sənətkarlara fikirlərini söyləməyə maneə ola bilməz. Onların əlində özlərini məhkum edənləri məhkum edən ölməz bir silah vardır: Sənət...

Yassıadaya sürgün edildiyi dövrdə həyatının ən yetkin illərini sürən Faruq Nafiz həbsxanada keçirdiyi hissələri gözəl rübailərlə ifadə etdi. Bunlardan bir neçəsini aşağıda veririk:

“Yassıada”

*Bilmiyor gülmeyi sâkinlerinin binde biri
Bir vatan derdi birikmiş bir avuçluk karada
Kuşu hicran getirir, dalgası hüsrân götürür
Mavi bir gözde elem katrasıdır Yassıada.*

“Yusuflar”

*Gece zindanda Yusuf'lar, sıralanmış, yatıyor
Yüzlerinden okurum sapsarı rüyalarını
Kimi sehpa'da görür kendini, çarmıhta kimi
Ve ararlar yine zindandaki dünyâlarını!*

“Arz-ı Mukaddes”

*Bir ömür gömdük o üç bu'du serâb ellere biz
İşledik çöllere bülbül ve gül efsâneleri
Tilkiler, diktiğimiz bağlara sahip çıktı
Kargalar topladı hep döktüğümüz taneleri.*

“Postacı”

*Duymamış, belli, hayâtında bir eş hasretini
Yaşamış taş gibi, toprak gibi, mahrum acıdan
Ne bilir bir kâğıdın canlara can kattığını?
Başımız dertte şu her gün geciken postacıdan!*

“Davet”

*Gün doğar sohbetimiz yalnız ölümdür adada
Gün batar uykuda rü'yamız ölümdür yalnız
Dersiniz, böyle cehennem mi olur dünyâda?
Çok değil, bir gecelik bizde misafir kalınız.*

“Yalnız O”

*Sardı katil gece dünyayı siyah bir kefene,
Bir emel yıldızı göz kırpmıyor ancak aradan.
Merdi, namerdi, cüzzamlar gibi terk etti bizi;
Bizi yalnız bırakıp gitmedi, yalnız, Yaradan.*

Yassıada hadisə və məhkəmələrini əks etdirən minlərlə səhifə qəzet və məhkəmə sənədləri ilə kiçik rübailəri müqayisə etdikcə şeirin mahiyyətini, özünü və gücünü daha yaxşı başa düşürük. Şair burada bir çox təfsilatı bir qırağa ataraq, keçirdiyi şəxsi hissələrini dörd misra içində çatdırmağa çalışır. Hər şeydən əvvəl, qısa şəkil onu konkretliyə məcbur edir. Lakin şairin elədiyi bundan ibarət deyil. Duyğularına vəzn və qafiyə ilə ahəng verir və bir neçə kəlmə və fikir oyunlarıyla oxucusunun hissələrinə təsir göstərir. Bizi burada maraqlandıran şeirin özü olduğundan hissələri bu mövqedən təhlil etməyə çalışırıq.

Heca vəzni qədər əruz vəzninə də hakim olan Faruq Nafiz hələ Cümhuriyyətdən əvvəl əruzla uğurlu nümunələr yaratmış, lakin Milli Ədəbiyyat axınına uyğunlaşmaq üçün heca vəznində mənzumələr yazmışdı. Yəhya Kamalın şeirlərinin cazibəsi onu yenidən əruza qaytarmışdır. Faruq Nafizin rübailəri dil və şəkil qüsursuzluğu baxımından Yəhya Kamalınkilərdən heç də zəif deyil. Çamlıbelin üslubu ondan əruz və heca, bütün şeirlərdə görülən Divan şairlərinə xas incə ritorika oyunlarına əhəmiyyət verməsi ilə fərqlənir. “Yassıada” adlı rübaidə ikinci misrada geniş bir məkan ifadə edən “vətən” sözü ilə “bir ovuc luq quru”, üçüncü misrada “gətirmək-aparmaq” feilləri arasında təzad vardır. Bu sonuncu misrada “quş” ilə “dalğa”ya vəziyyətə uyğun hissi mənalar əlavə edilmişdir. Sonuncu misrada Tofiq Fikrətin misrasını xatırladan lirik bir xəyal hakimdir. “Yusiflər” başlıqlı rübaidə zindan fikrindən hərəkət edərək Yassıada məhkumları haqsızlığa məruz qalan Yusifə bənzədilərək əfsanəvi bir işıq içində göstərilir.

“Yüzlerinden okurum sapsarı rüyalarını” misrasında şairin şəhadəti əfsanəyə bir reallıq qazandırmaqdadır. Şair sifətinin üzdən rüyaya keçirilməsi vəziyyətə uyğun orijinal bir söz oyunudur. “Ərz-i müqəddəs” adlı rübaidə “üç bu'du serâb ellere” deyə təsvir edilən yer Anadolu çölləri olmalıdır. Burada “Biz” deyə nəzərdə tutulan bəlkə də Yassıadada məhkum edilənlərdir. Onlar bu çöllərə “gül və bülbül” əfsanələri işləmişlər, tülkü və qarğa deyə pislənilən kimlərsə onların əsərlərinə sahib çıxıblar. Rübai simvolik olduğu üçün obrazların dəqiq nəyə aid olduğunu söyləmək çətinidir. Ancaq şeirdə yaxşı şeylər edən insanlarla onların əməyindən istifadə edən, bir-birinin ziddi iki insan qrupunun nəzərdə tutulduğu açıq-aydındır. Bundan birinciləri gül və bülbül, ikinciləri isə tülkülər və qarğalar təmsil edir. Şair bu parça ilə yazmış olduğu əsərləri məhv edənləri də nəzərdə tuta bilər. “Ərz-i müqəddəs” ifadəsi əslində bir zamanlar türklərin əlində olan Fələstin və ətrafdakı ölkələr mənasına gəlir. Başlıq bu mənada götürüldüyü təqdirdə parçanın mənası tamamən dəyişir.

“Xan duvarları” şeirində real tərəfiylə görünən Faruq Nafiz əslində xəyallara daha geniş yer verir. Bizim üzərində dura bilmədiyimiz şeirlərinin çoxunda Faruq Nafiz heyranedicisi, hissi məcaz və istiarələrdən istifadə edir.

Gözləmək, həsrət duyğusunu ifadə edən “Postacı” şeiri də duyğulu və duyğusuz insan arasındakı təzadə əsaslanır. “Dəvət” şeirində də izzət çəkən insanlarla çəkməyənlər arasında təzad qeyd olunur. “Yalnız O” şeiri dərd çəkən, tərki edilmiş insanlar üçün hər yerdə hazır və nazir olan Tanrı fikrinin əhəmiyyətini izah etməsi baxımından diqqət çəkir. “Qatil gecə”, “Siyah kəfən”, “Əməl ulduzu” kimi şairanə sözlərdə bir yenilik yoxdur. Parçada önəmli olan Yalnızlar ilə Tanrı arasındakı münasibətlərdir.

QAYNAQ:

Kaplan, Mehmet. (2023). Şiir təhlilləri 2 (Cumhuriyyət devri türk şiiri). İstanbul: Dergah Yayınları (31. baskı), 648 s.

<https://www.scribd.com/document/804881197/Mehmet-Kaplan-%C5%9Eiir-Tahlilleri-2-1#page=5>

Mehmet Kaplan. Poetry Analysis 2 (Turkish Poetry of the Republican Period)

Translated from Turkish: **AYDAN KHANDAN****

Summary

Professor Mehmet Kaplan analyzed the poems of 34 poets from Akif Pasha to Yahya Kemal in his book "Poetry Analysis I" (1952), and from Faruk Nafiz Çamlıbel to Nazim Hikmet Ran in his book "Poetry Analysis II", first published in 1965, in which they best characterized themselves. Among these poets are Kemalettin Kamu, Ali Mumtaz Arolat, Necip Fazıl Kısakurek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Muhip Diranas, Cahit Sitki Tarancı, Fazıl Hüsni Dağlarca, Oktay Rifat, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Necati Cumali, Attila İlhan, Cemal Sureya, Cahit Kulebi, Turgut Uyar, Bekir Sitki Erdoğan, Mustafa Seyit Sutuvan, Sezai Karakoc and others. The mentioned work attracted great interest, and in 1973, 36 poets were added to it and published under the title "Turkish Poetry of the Republic Period". This article provides a translation of the author's analysis of Faruk Nafiz Çamlıbel.

Keywords: Mehmet Kaplan, Poetry Analysis, Faruk Nafiz.

** Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor; Baku State University, Faculty of Oriental Studies; aydan.xandan@bsu.edu.az

**Мехмет Каплан. Анализ поэзии 2
(Турецкая поэзия республиканского периода)**

Переведено с турецкого: **АЙДАН ХАНДАН*****

Резюме

Профессор Мехмет Каплан проанализировал стихи 34 поэтов, от Акифа-паши до Яхьи Кемаля, в своей книге «Анализ поэзии I» (1952), а также от Фарука Нафиза Чамлыбея до Назыма Хикмета Раны в своей книге «Анализ поэзии II», впервые опубликованной в 1965 году, в которой они наиболее полно охарактеризовали себя. Среди этих поэтов – Кемалеттин Каму, Али Мюмтаз Аролат, Неджип Фазил Кысакурек, Ахмет Хамди Танпынар, Мухип Диранас, Джахит Сытки Таранджи, Фазил Хюсню Дагларджа, Октай Рифат, Асаф Халет Челеби, Бехчет Нечатигил, Неджати Джумалы, Аттила Ильхан, Джемаль Сурея, Джахит Кюлеби, Тургут Уяр, Бекир Сытки Эрдоган, Мустафа Сейит Сутювен, Сезай Каракоч и другие. Упомянутая работа вызвала большой интерес, и в 1973 году к ней были добавлены 36 поэтов и опубликованы под названием «Турецкая поэзия республиканского периода». В данной статье представлен перевод анализа Фарука Нафиза Чамлыбея, выполненного автором.

Ключевые слова: Мехмет Каплан, анализ поэзии, Фарука Нафиз.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 01.05.2025
Çapa qəbul tarixi: 16.07.2025
Çap olunma tarixi: 28.01.2026

*** Кандидат филологических наук, доцент; Бакинский Государственный Университет, Факультет востоковедения; aydan.xandan@bsu.edu.az